

РОЗДІЛ 1 ОСНОВНІ ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

1.1. Вибір теми дослідження

Вибір теми дипломної роботи – один з важливих етапів її підготовки. Він має бути обміркованим і усвідомленим, адже багато в чому визначає успішність її виконання. Допомогу студенту у виборі теми надає випускова кафедра, яка представляє список орієнтовної тематики дипломних досліджень. Враховуючи, що процес підготовки дипломної роботи потребує значної кількості часу, вибір теми бажано здійснювати заздалегідь, наприкінці навчального року, що передує року написання роботи.

Тематика дипломних робіт тісно пов'язана з практичними проблемами соціальної сфери. Вона затверджується рішенням випускової кафедри і щорічно коригується з урахуванням набутого кафедрою досвіду, побажань спеціалістів, які є рецензентами дипломних робіт, та рекомендацій Державної екзаменаційної комісії.

Студенти мають право вільного вибору теми із запропонованого кафедрою переліку. Разом з тим, студентом може бути запропонована власна тема, але відповідним чином обґрунтована та внесена до загального списку тем.

Для прийняття рішення щодо обрання тієї чи іншої теми доцільним буде попереднє консультування з викладачем, яким її запропоновано. У процесі консультування до формулювання теми можуть бути внесені корективи, уточнення відповідно до пропозицій студента. При цьому слід пам'ятати, що тема завжди має відбивати конкретну соціальну проблему. Під проблемою розуміється комплекс теоретичних чи практичних завдань, необхідність вирішення яких постала перед суспільством в цілому чи окремою його частиною. Слід пам'ятати, що нечіткість формулювання теми призводить, як правило, до помилкового визначення проблеми. Разом з тим, бажано, щоб обрана тема викликала зацікавленість у автора, співпадала з його навчальними та науковими інтересами. Важливим моментом формування уявлення про зміст майбутньої дипломної роботи є попереднє обговорення з викладачем її об'єкта, предмета, мети та завдань вже на етапі вибору теми.

Студент–дипломник це людина з певним досвідом навчальної, науково-дослідної, виробничої діяльності, оскільки позаду 4 роки навчання, написання рефератів, доповідей, курсових робіт, проходження виробничої практики. Такий багаж містить багато питань, тем, проблем, напрямків, що можуть становити науковий інтерес студента. Тому тема дипломної роботи може бути запропонована саме студентом і відкоректована разом з науковим керівником.

Слід нагадати, що у разі обрання теми дипломної роботи самостійно студент має пам'ятати, що вона повинна бути актуальною, відповідати стану та перспективам розвитку соціальної сфери, бути спрямованою на вирішення конкретних завдань, що стоять перед установами та організаціями галузі. Тобто, в якості теми дипломної роботи обирається конкретна проблема, яка

має місце у реальній соціальній практиці тих установ, організацій, підприємств, куди студент направляє на переддипломну практику.

1.2. Затвердження теми та розробка завдання на виконання дипломної роботи

Після обрання теми дипломної роботи студент пише заяву на ім'я завідувача випускової кафедри з проханням затвердити її та призначити наукового керівника, а в разі необхідності – і наукового консультанта. Зразок заяви міститься у додатку Б.

Закріплення теми, призначення наукового керівника (наукового консультанта) оформлюється протоколом кафедри та затверджується рішенням Ради факультету.

Після затвердження теми студент разом з науковим керівником складають (розробляють) завдання на виконання дипломної роботи (додаток В).

Завдання складається в двох примірниках: перший видається студенту одразу після затвердження, другий залишається на кафедрі.

Зміст завдання на виконання дипломної роботи містить, з одного боку, завдання, що сформулював автор дипломної роботи для досягнення мети дослідження, разом з тим, це ті завдання, що повинен вирішити студент, як виконавець дипломної роботи. Наприклад, якщо досліджується тема «Формування професійної готовності майбутнього соціального працівника», то завдання може містити наступні складові:

1. Дослідити поняття «професійна готовність»;
2. Ознайомитися з професіограмою соціального працівника;
3. Детально проаналізувати освітньо-кваліфікаційні вимоги до бакалавра, спеціаліста та магістра соціальної роботи, що зафіксовані в освітньому стандарті;
4. Розглянути освітньо-професійну програму підготовки соціальних працівників;
5. Обрати інструментарій (в разі відсутності розробити власний) для діагностики рівня професійної готовності (чи окремих її складових) майбутніх соціальних працівників;
6. Визначити наявний рівень професійної готовності студентів спеціальності «Соціальна робота» МДГУ ім. Петра Могили;
7. Сформулювати пропозиції щодо можливих шляхів підвищення рівня професійної готовності майбутніх соціальних працівників під час навчання у вузі.
8. Розробити рекомендації щодо вдосконалення підготовки соціальних працівників у ВНЗ;
9. Під час переддипломної практики запропонувати апробацію окремих складових (чи у повному обсязі) розроблених рекомендацій.
10. Отримати відзив на результати апробації чи обґрунтовану відповідь по суті придатності рекомендацій.
11. Для розв'язання цих завдань розробити програму дослідження.
12. Оформити роботу відповідно до існуючих вимог
13. Отримати відзив наукового керівника та зовнішню рецензію.

14. Представити роботу до захисту у Державній екзаменаційній комісії.

1.3. Розробка програми дослідження

Виконати завдання на підготовку дипломної роботи допоможе програма дослідження. Вона розробляється у довільній формі, але повинна містити наступні складові елементи: тема, проблемна ситуація, гіпотеза, об'єкт, предмет, мета, завдання, методи дослідження, план проведення дослідження.

Тема дипломного дослідження на етапі розробки програми може бути сформульована не в остаточному, а робочому варіанті. При цьому слід пам'ятати, що назва роботи повинна бути короткою і лаконічною, здатною передати основний зміст дослідження. Надто громіздкі і надто короткі назви обтяжують сприйняття теми. Вчені-філологи радять під час формулювання теми враховувати закон Інгве, за яким оптимальна назва знаходиться в межах 7 ± 2 слів. Наприклад: *Якість надання соціальних послуг людям похилого віку.*

Далі необхідно визначити проблемну ситуацію. Щодо наведеної теми, то її можна описати наступним чином: *проблемна ситуація полягає у невідповідності (неадекватності) існуючої в Україні системи надання соціальних послуг літнім людям їх соціальним потребам, що в свою чергу, є підґрунтям для загострення соціальної ситуації в країні.*

Наступним кроком є формулювання гіпотези дослідження – обґрунтованого припущення про можливі результати і шляхи розв'язання зазначеної проблеми. Гіпотеза висувається в разі існування проблеми.

Припущення автора дипломної роботи щодо можливих умов та шляхів розв'язання означеної проблеми є гіпотетичним, тобто, передбачуваним і називається гіпотезою. В нашому випадку може бути висунута наступна гіпотеза: *розв'язання означеної проблеми можливо за умов впровадження системи соціальних стандартів, розроблених з урахуванням оцінки якості соціальних послуг з боку відповідної категорії населення, та покращення системи професійної підготовки соціальних працівників, спрямованої на спеціалізацію знань, формування умінь та навичок соціальної роботи з літніми людьми.* Формулювання гіпотези - нелегка справа, тому під час виконання цього завдання варто звернутися до відповідної літератури [4, 5, 11, 14].

Важливим моментом формування уявлення про зміст майбутньої дипломної роботи є чітке формулювання її об'єкта, предмета, мети та завдань. Під час з'ясування цих найважливіших структурних елементів дослідження необхідно зважати на те, що між ними і темою дипломної роботи мають місце логічні зв'язки.

Об'єкт дослідження становить цілісне утворення елементів реальності чи знань про неї, що зафіксовані в темі у вигляді певних понять і виступають орієнтиром для подальшої конкретизації. Зміст об'єкта дає відповідь на запитання: «Що досліджується?», «На що спрямовано вивчення?» Об'єктом в нашому дослідженні є *система соціальних послуг для людей похилого віку в Україні.* З об'єктом дослідження тісно пов'язаний предмет, якій конкретно визначає той бік об'єкта, що досліджується за певних умов і відповідає на

запитання «Які в даному об'єкті треба здобути нові знання?, «Яка частина об'єкта вивчається?» Таким чином, частина об'єктивної реальності, яка на даний момент знаходиться у полі зору теоретичної чи практичної діяльності дослідника є об'єктом, а той бік – властивості і відношення об'єкта, що досліджуються з певною метою і дістають наукове пояснення, є предметом. Зрозуміло, що предмет дослідження є вужчим за об'єкт. Іншими словами, об'єктом виступає те, що досліджується, а предметом те, що в цьому об'єкті має наукове пояснення. Отже, предметом дослідження в нашому прикладі є *якість соціальних послуг для означеної категорії клієнтів*.

Чітке уявлення проблеми, об'єкта і предмета дослідження допомагає обґрунтовано сформулювати мету роботи. Мета є лаконічним виразом того, що буде досягнуто в результаті дослідження. Вона спрямовує науковий пошук на одержання нових знань про предмет. В розглядуваному прикладі мету дипломного дослідження можна сформулювати наступним чином: *виявлення основних шляхів підвищення якості соціальних послуг для людей похилого віку*. Наявність поставленої мети дослідження дозволяє визначити завдання дослідження, які допоможуть конкретизувати шляхи досягнення мети. Зазвичай, завдання формулюються у вигляді конкретних тез, що починаються зі слів: дослідити..., описати..., довести..., визначити..., розробити модель..., вивчити..., ознайомитися і т. ін. Наприклад:

- дослідження певних теоретичних питань, що входять до загальної проблеми дослідження (наприклад, виявлення сутності понять, явищ, процесів, розробка ознак, рівнів функціонування і т.ін.);
- всебічне (експериментальне у тому числі) вивчення практики вирішення даної проблеми, виявлення її типового стану, недоліків, їх причин;
- обґрунтування необхідної системи заходів щодо вирішення даної проблеми;
- експериментальна перевірка запропонованої системи заходів;
- розробка методичних рекомендацій та пропозицій щодо використання результатів дослідження у практиці роботи відповідних установ.

Стосовно нашого прикладу, завдання можна сформулювати наступним чином:

- *розглянути теоретичні засади соціального обслуговування клієнтів геріатричного віку, а саме: феномени старості та старіння, функції та складові системи соціального обслуговування літніх людей в Україні;*
- *виявити основні тенденції розвитку системи соціального обслуговування людей похилого віку в Україні;*
- *вивчити ставлення населення до надання соціальних послуг літнім людям;*
- *проаналізувати стан справ з функціонуванням та розробкою соціальних стандартів в Україні;*
- *розробити проект спецкурсу для студентів спеціальності «Соціальна робота» з означеної проблематики з урахуванням результатів, отриманих під час проведення дослідження;*
- *здійснити апробацію розробленого спецкурсу на кафедрі соціальної роботи МДГУ ім. Петра Могили.*

Формулюючи кожне завдання у програмі необхідно визначити спосіб його вирішення (як, яким чином, в який спосіб?, за допомогою яких методів?, яким є очікуваний результат від вирішення цього завдання?) та орієнтовні терміни його виконання.

Для того, щоб оперативно і у повному обсязі зібрати необхідний емпіричний матеріал, систематизувати його та узагальнити, зробити висновки та надати власні пропозиції, студент має володіти методами наукового дослідження: спостереженням, експерименту, соціального моніторингу, опитування, методом кейс-стаді, спеціальними методами: “спільного оцінювання”, “дослідження в дії” та ін., кількісними та якісними методами обробки даних тощо. Одразу зауважимо, що найкращих результатів можна досягти при їх комплексному використанні. Разом з тим, особливості теми дослідження, специфіка предмета, конкретні умови можуть обумовити пріоритетність того чи іншого методу.

На особливу увагу під час виконання дипломної роботи заслуговує експеримент як метод отримання інформації про наявний та бажаний стан об’єкту дослідження та шляхи його забезпечення.

Особливості експерименту у дослідженнях соціальної сфери полягають в тому, що він пов’язаний з активним і цілеспрямованим втручанням дослідника в природні умови існування об’єкта дослідження, або створення штучних умов, необхідних для виявлення його відповідної властивості.

Експеримент необхідний для спеціального вивчення окремих питань за участю тих і того, хто і що підлягають експерименту. Його організація може передбачати створення спеціальних умов та груп за певними параметрами, яких потребує гіпотеза. Завдяки експерименту можуть бути апробовані рекомендації, пропозиції, проекти, програми, що розроблені дослідником.

Експеримент у своєму розвитку проходить кілька етапів: констатувальний (діагностичний), формувальний, коректувальний, контрольний. На кожному етапі застосовуються найдоцільніші методи відповідно до конкретного завдання.

Для проведення експерименту необхідно:

- сформулювати гіпотезу, що підлягає перевірці;
- забезпечити умови для експериментальної перевірки гіпотези;
- розробити методiku фіксування ходу та результатів експерименту.

Методика проведення експерименту має бути детально описана у програмі дослідження. Звернемося до теми, яку у даних рекомендаціях взято за приклад. Досягнення мети (*виявлення основних шляхів підвищення якості соціальних послуг для людей похилого віку*) через розв’язання означених завдань передбачає необхідність доведення чи спростування висунутої гіпотези (*розв’язання означеної проблеми можливо за умов впровадження системи соціальних стандартів, розроблених з урахуванням оцінки якості соціальних послуг з боку відповідної категорії населення, та покращення системи професійної підготовки соціальних працівників, спрямованої на спеціалізацію знань, формування умінь та навичок соціальної роботи з літніми людьми*). Для перевірки першої частини гіпотези дослідникові

потрібно зібрати та проаналізувати інформацію щодо оцінного ставлення населення відносно якості надання соціальних послуг літнім людям. Таку інформацію можна отримати шляхом соціального моніторингу, під час якого будуть опитані як самі літні люди, так й ті, що причетні до їх соціального обслуговування. Слід пам'ятати, що коли завдання пов'язано зі збором соціологічної інформації в силу вступають правила та механізми соціологічного дослідження. Тому у програмі має бути зазначено:

- методи збору інформації (анкетування, бесіди, інтерв'ювання, інтерактивне опитування тощо);
- формування вибіркової сукупності (кого, які категорії громадян, у якій кількості та послідовності слід опитати);
- розробка анкет, планів-схем інтерв'ю, бесід і т.і.
- визначення часу і місця опитувань;
- обробка зібраної інформації (за допомогою яких методів).

Розробляючи план проведення моніторингу необхідно мати на увазі, що будь-яке соціологічне опитування може бути проведено лише за умови погодження з відповідними органами виконавчої влади. У нашому випадку це має бути Управління соціального захисту населення Миколаївської обласної державної адміністрації. Звернення до нього для отримання дозволу має бути чітким та достатньо обґрунтованим, з зазначенням термінів проведення моніторингу. Заявником має виступати установа чи організація, яка є базою переддипломної практики, чи та, яка офіційно визначена як база експерименту. Розроблений інструментарій моніторингу слід узгодити з науковим керівником, керівником, або відповідальною особою від бази практики, за необхідністю – з науковим консультантом.

У дипломній роботі можуть також бути використані результати раніше проведених досліджень з означеного напрямку з обов'язковим порівнянням з власними даними.

Дослідивши в такий спосіб якість задоволення соціальних потреб літніх людей, необхідно проаналізувати чинні в Україні соціальні стандарти, що виступають гарантими якості соціальних послуг. Вирішення цього завдання потребує застосування відповідних методів, серед яких основним може бути метод експертної оцінки.

Співставлення отриманих даних дає підставу для формулювання висновків щодо наявного рівня якості надання соціальних послуг людям похилого віку та можливих шляхів її підвищення.

Враховуючи, що важливим чинником впливу на якість соціального обслуговування літніх людей є рівень професійної підготовки соціальних працівників, удосконалення роботи в цьому напрямі може розглядатися як один з шляхів розв'язання проблеми, тобто підвищення якості надання соціальних послуг означеній категорії громадян. Це припущення є другою частиною нашої гіпотези. Її доведення також передбачає наявність певної інформації, яку необхідно отримати в результаті розв'язання двох останніх завдань дослідження.

Проаналізувавши навчальні плани та робочі програми навчальних дисциплін спеціальності «Соціальна робота» за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» та «спеціаліст», а також джерела, що висвітлюють сучасні ефективні методи роботи з літніми людьми, необхідно розробити проект робочої програми спецкурсу, або тренінгу, спрямованого на поглиблення знань студентів в напрямі роботи з людьми похилого віку.

Далі необхідно ознайомити викладачів кафедри, а, також спеціалістів-практиків, безпосередньо причетних до роботи з літніми людьми, з результатами своєї роботи та отримати відзив на неї. Така процедура називається апробацією. За її результатами можна робити висновки щодо підтвердження чи спростування гіпотези.

Більш детальна інформація про метод експерименту міститься у виданнях, наведених у списку літератури [4,5,11].

Програма є робочим інструментом дослідника, тому протягом часу, відведеного для виконання дипломної роботи, вона може коригуватися. Для виконання цієї частини дипломної роботи варто звернутися до видань зі списку літератури [8, 11, 12, 15, 16].

Розроблену на початок дослідження програму необхідно обов'язково обговорити з науковим керівником на предмет її повноти та якості.

Щоб раціонально розподілити час студента, адже дипломна робота виконується паралельно з навчальними заняттями, пропонується скласти графік контролю за ходом виконання дипломної роботи на основі розробленої програми дослідження. Орієнтовний зразок його міститься у додатку Г.

1.4. Пошук та добір джерел з теми дослідження

Досягнення мети та виконання завдань дослідження неможливе без ознайомлення з основними джерелами, що висвітлюють тему дипломної роботи. Їх пошук повинен бути логічним, послідовним, всебічним. В першу чергу слід ознайомитися з традиційними джерелами, що представлені у фондах різних бібліотек (наукової бібліотеки МДГУ ім. Петра Могили, обласної наукової універсальної бібліотеки ім. О.Гмирьова, Центральної міської бібліотеки для дорослих ім. М.Кропивницького, за необхідності – іншими, наприклад, Миколаївської науково-педагогічної бібліотеки). Це підручники, довідкові видання, монографії, наукові збірки, періодичні видання тощо. Для того, щоб віднайти їх у бібліотеці слід скористатися довідково-бібліографічним апаратом: систематичним каталогом, каталогом періодичних видань, систематичною картотекою статей, краєзнавчим каталогом, тематичними картотеками тощо.

Працюючи з каталогами та картотеками бібліотек, необхідно скласти власну робочу картотеку, до якої увійдуть картки з описом усіх видань, що містять інформацію з теми дипломної роботи. Форма картотеки на відміну від записів у зошиті є набагато зручнішою. По-перше, її (картотеку) завжди можна поповнювати новими матеріалами та розташовувати їх у необхідній

послідовності, по-друге – контролювати повноту добору літератури з кожного розділу дипломної роботи та своєчасно звертати увагу на можливо недостатню кількість матеріалу з того чи іншого питання, розділу, підрозділу.

Картки у картотеці можна групувати у будь-якому порядку залежно від мети або періоду роботи над дослідженням.

На початковому етапі роботи над темою найзручнішою є розстановка карток в єдиному алфавіті прізвищ авторів та назв видань. Можна також розташовувати картки за основними питаннями, що висвітлюють тему дипломної роботи, за розділами та підрозділами, що розкривають її зміст. В цьому разі варто на картках – роздільниках олівцем написати назви основних структурних частин роботи: вступ, розділ (його назва), висновки, додатки і т. ін.

Доцільним також є дублювання карток у різних розділах та підрозділах картотеки якщо у статті або монографії розкрито комплекс питань з теми дослідження.

Картки робочої картотеки використовуються для складання списку літератури до дипломної роботи. Саме тому бібліографічні описи на картках мають бути повними та відповідати вимогам стандарту [2]. Уважно переносьте відомості з бібліотечної каталожної картки (прізвище та ініціали автора, назва книги, статті, де, ким, коли видана, кількість сторінок, чи сторінки, на яких розташована стаття у періодичному виданні чи збірці) на картку робочої картотеки. Доцільно також на картках робочої картотеки разом з вищезначеними відомостями проставляти шифри видань для того, щоб під час їх повторного замовлення не повертатися до каталогу. При користуванні різними бібліотеками не забувайте на картці робити помітку з назвою бібліотеки.

Якщо назва видання чи статті не дає повного уявлення про їхній зміст, на картці варто помістити коротеньку анотацію чи ключові слова.

Після роботи з традиційними джерелами (на паперових носіях) слід звернутися до електронних інформаційних ресурсів, що їх містить всесвітня мережа Інтернет.

Користуючись електронними ресурсами слід пам'ятати, що усі вони являють собою ті ж самі підручники, монографії, статті, реферати лише в електронному вигляді. Це означає, що вони також мають свої бібліографічні відомості – прізвище автора, назву, рік створення, режим та час доступу і т.ін. Різниця лише в тому, що кожне таке електронне видання розташовано на сайті, який має власну адресу.

Зразки бібліографічного опису традиційних та електронних ресурсів наведено у додатку Д.

Складену робочу картотеку доречно показати науковому керівникові на предмет її повноти. За його рекомендацією необхідно додати видання, що залишились поза увагою дослідника в той час як являють собою цінний матеріал з теми дипломної роботи, та виключити з картотеки ті, що не представляють наукового інтересу.

Після узгодження з науковим керівником змісту робочої картотеки можна приступати до вивчення джерел, що її складають. Послідовність ознайомлення з ними варто також обговорити з науковим керівником.

Загалом, вивчення літератури треба починати з праць, де проблема відображається в цілому, а потім переходити до більш вузьких досліджень.

Починати ознайомлення з виданням треба з титульного аркуша, з'ясувавши де, ким, коли воно було видано. Переглянувши зміст і ознайомившись із структурою видання слід перейти до читання та конспектування необхідної інформації.

Враховуючи вимоги до джерельної бази дипломної роботи (повнота, ретельність, логічність, різноплановість, всебічність пошуку) необхідно прагнути до вичерпної повноти списку використаної літератури. У вирішенні цього завдання корисним виявиться додаток Ж, в якому наведено список основних типів видань, що підлягають опрацюванню під час наукового дослідження. Умовно цей список поділено на три частини: опубліковані документи, неопубліковані матеріали та електронні джерела.

1.5. Конспектування виявлених джерел.

Конспектуючи матеріал, слід постійно подумки повертатися до теми дипломної роботи, щоб не відхилитися від неї.

Важливою умовою конспектування є вміння відрізнити головні положення від доказів й ілюстративного матеріалу, тому іноді варто декілька разів перечитати окремі речення чи абзаци і лише потім робити запис.

Намагаючись виділити головну ідею, треба додати (виписати) всі необхідні цитати, цифри, факти, аргументи, які наводить автор.

Існує багато різноманітних способів конспектування цитат. Один з найпоширеніших полягає в тому, що цитату виписують на один, як правило правий, бік окремого аркуша паперу стандартного розміру. Кожна цитата (цифровий матеріал тощо) мають супроводжуватися точним описом джерела з обов'язковим позначенням сторінок, на яких міститься ця інформація. Цей опис розташовується напроти цитованого матеріалу, по середині аркушу. Третя частина лівий бік аркушу відводиться для запису думок, ідей, міркувань дослідника. Варто систематизувати аркуші за темами, проблемами, питаннями. Під час конспектування доцільно використовувати лише один бік аркуша.

У тексті дипломної роботи цитування відбувається за загальними правилами: цитований текст лапкується, і наприкінці речення у круглих дужках робиться посилання на джерело, тобто, вказується номер, за яким значиться видання у списку літератури. Через кому вказуються сторінки, на яких міститься цитата. Крапка ставиться за правою дужкою.

По закінченні опрацювання джерела варто ще раз уважно перечитати конспект, перевірити правильність запису цитат, цифр, бібліографічного опису, можливо додати власних думок, пов'язаних з оцінкою та аналізом матеріалу, що конспектувався.

Певні складнощі виникають у студентів у зв'язку з використанням так званих розлапкованих цитат, коли думки автора видаються за особисті. Щоб уникнути ситуації, яка кваліфікується як грубе порушення літературної та наукової етики і називається плагіатом (від лат. Plagiatus, що означає викрадений), слід обов'язково позначати джерела, на які спирається автор. Після викладення частки тексту, за змістом близької до оригіналу необхідно використовуючи квадратні дужки зробити посилання на список літератури.

Коли вивчення та конспектування закінчено, варто ще раз звернутися до робочої картотеки оскільки під час опрацювання джерел до неї могли потрапити нові картки.

1.6. Робота над текстом дипломного дослідження

Пристаюючи до викладення тексту дипломної роботи необхідно ще раз уважно прочитати її назву, усвідомити проблему, яка повинна бути розв'язана, та основну мету даної роботи. Відповідно до завдань дослідження, які відображує побудована структура слід упорядкувати матеріали, що є результатом конспектування.

Систематизований матеріал викладається у чорновому варіанті згідно змісту у вигляді окремих розділів та підрозділів (глав і параграфів). Кожний розділ висвітлює самостійне питання, а підрозділ - окрему частину цього питання.

Тема має бути розкрита без пропуску логічних ланок, а тому на початок роботи над розділом необхідно виокремити його головну ідею та тези кожного підрозділу. По мірі розкриття їх треба підтверджувати фактами, думками вчених, науковців, практиків, а також результатами анкетування, в разі як що таке передбачено. Треба уникати безсистемного викладення фактів без достатнього їх осмислення та узагальнення.

Весь текст розділу чи підрозділу має бути підпорядкований головній ідеї, окремі його частини мають бути пов'язані між собою логічно. Один висновок не повинен суперечити іншому, а лише підсилювати його. Якщо висновки не будуть пов'язані між собою, текст втратить свою єдність.

Висновки, що підсумовують основні результати розгляду розділу (глави) складатимуть у подальшому загальні висновки до всієї роботи.

Візьміть до уваги, що перед тим, як приступити до викладення тексту основної частини, слід підготувати список літератури, адже точність посилань у тексті роботи залежатиме від якісного його стану.

1.7. Редагування чорнового варіанта дипломної роботи. Після написання усіх складових частин дипломної роботи і отримання таким чином чорнового варіанту слід перечитати усю роботу з початку до кінця, переконатися, що має місце зв'язок між підрозділами та розділами, що весь текст "працює" на досягнення мети дипломної роботи.

Корисним з точки зору удосконалення змісту роботи є наступний крок: відкласти написаний текст і повернутися до нього через деякий час. Це допоможе подивитися на роботу що називається "з боку", очима сторонньої особи. Але протягом всього цього часу необхідно постійно повертатися подумки до своєї роботи. Міркування, думки, що

з'являються у цей період мають самостійний характер, що є надто цінним у роботі, разом з цим власна оцінка та розуміння проблеми – неодмінна умова поліпшення змісту роботи, досягнення її кондиційності.

Редагування з урахуванням нового бачення здатне значно покращити попередній варіант роботи. Під час редагування корисно читати текст вголос. Це дозволяє помітити можливу непереконливість доказів, шоркуватість фраз та уникнути цього. Слід пам'ятати, що від простих недовгих речень, побудованих самостійно, текст лише виграє, тому не бійтеся скорочувати написане під час редагування, особливо складні синтаксичні конструкції, що часом слабо ув'язуються між собою логічно та містять двозначні тлумачення.

Текст дипломної роботи краще писати на окремих аркушах паперу з одного боку залишаючи у чорновому варіанті достатньо широкі поля (3,5 – 4,5 см.). Це дає можливість автору під час редагування вносити необхідні зміни до тексту. Тут також можуть бути зроблені зауваження або пропозиції науковим керівником.

Чорновий варіант роботи після редагування представляється керівникові. Завдання студента – якомога раніше подати чернетку керівникові. Не слід відкладати її оформлення на останні дні встановленого терміну. Слід враховувати, що, як правило, роботу доводиться переробляти (окремі частини, підрозділи), доопрацьовувати кілька разів. Така ситуація вважається нормою. Чим раніше чернетка буде переглянута науковим керівником, тим більше часу залишиться у студента на виправлення помилок та усунення недоліків. Під час редагування зверніть увагу на типові помилки та недоліки, що допускають автори дипломних досліджень. Вони наведені у додатку 12.

Виправлення помилок, врахування зауважень, пропозицій наукового керівника складають сутність процесу повторного редагування.

Після другої редакції тексту дипломної роботи вона остаточно узгоджується з науковим керівником і може слугувати оригіналом для підготовки чистового варіанту.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРА ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Перед тим, як приступити до викладення тексту дипломної роботи необхідно узгодити з науковим керівником її структуру. Пам'ятайте, що від правильної та логічної структури залежить ступень розкриття теми. А саме він є головним критерієм під час оцінювання роботи. Процедура уточнення структури може тривати протягом усього написання дипломної роботи.

Загальноприйнятою структурою дипломної роботи у вузах гуманітарного профілю є така:

- 1. Вступ, в якому обґрунтовується актуальність обраної теми, наводиться проблемна ситуація, формулюється гіпотеза, визначаються об'єкт і предмет дослідження, формулюються мета та завдання, розглядається ступінь дослідженості проблеми; зазначаються методи дослідження, визначається наукова новизна та практична значущість проведеного дослідження; обґрунтовується структура дипломної роботи;
- 2. Основна частина, що складається, як правило, з 2-3-х розділів з підрозділами, які розкривають зміст роботи. Це логічно послідовний, аргументований виклад опрацьованого матеріалу;
- 3. Висновки – стислий виклад основних положень та результатів роботи;
- 4. Список літератури, що подається у кінці роботи та включає назви опрацьованих і використаних джерел;
- 5. Додатки – таблиці, графіки, схеми, діаграми, малюнки, матеріали соціологічних досліджень, соціологічний інструментарій та ін.

Приклади варіантів структури дипломних робіт зі спеціальності “Соціальна робота” наведено у додатку К.

Вимоги до основних структурних елементів дипломної роботи

Вступ. Написання вступу є достатньо складною і відповідальною процедурою. Як вже зазначалося, у вступі обґрунтовується актуальність теми, що досліджується, її практична значущість, окреслюється проблемна ситуація, формулюється гіпотеза дослідження, визначаються об'єкт і предмет, мета і завдання дослідження, розглядаються методи, за допомогою яких воно проводилось, наводиться та обґрунтовується структура роботи.

Обов'язковою частиною вступу є огляд літератури з теми, що розкриває ступінь її дослідженості. Як правило, до огляду включають найбільш цінні, актуальні, ґрунтовні матеріали, загалом не більше 15 джерел. Аналізуючи обрані роботи доцільно згрупувати їх у певній послідовності. Наприклад, спочатку охарактеризувати роботи, що висвітлюють історію розвитку проблеми, потім ті, що розкривають теоретичні аспекти теми чи представляють описання існуючого досвіду роботи. Варто виділити роботи, що повністю присвячені темі, а потім ті, які розкривають її частково.

Запам'ятайте, в огляді не слід наводити повний бібліографічний опис розглядуваних публікацій, достатньо назвати автора й назву, а поруч у квадратних дужках проставити порядковий номер бібліографічного